

Forfatter: Nansen, Peter

Titel: DEN SIDSTE

Citation: Nansen, Peter: "DEN SIDSTE", i Nansen, Peter: *Samlede Skrifter Bd. 3: Noveller; Skitser; Dramatiske Smaating*, Gyldendal, 1908-09, s. 87. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-nansen03ny-shoot-workid59469.pdf> (tilgået 06. maj 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter Bd. 3: Noveller; Skitser; Dramatiske Smaating

DEN SIDSTE

Enkefru Hammer sad en Formiddag i sin Dagligstue henne ved Vinduet og strikkede. Foran hende paa Sybordet laa et Nummer af "Dansk Kirketidende" opslaaet, og hun læste deri, mens hun strikkede.

Hun var en lille spinkel Dame, paa de halvtreds omtrent, med et blegt, magert Ansigt, med dybtliggende mørke Øjne.

Hun var sortklædt, med en lille sort Kappe paa det glat redte Haar.

Det velhavende møblerede Værelse havde et vist religiøst Præg. I Stuens to Hjørner stod paa Sokler Marmorfigurer af Kristus og Johannes den Døber. Paa Væggene hang Kobbere af Rafaels Apostlenes Gærninger og over Klaveret Ingemanns og Grundtvigs Portræter.

- Gangdøren blev aabnet.

Der var en, der nynnede ude i Entréen; saa traadte et ungt Menneske paa 17-18 Aar ind. Han havde en Bog i Haanden.

"Goddag, Mo'r."

"Goddag, Carl. Du kommer sent fra Manuduktør i Dag."

"Aa - jeg mødte Ravn paa Gaden, og saa fulgte jeg lidt med ham hjem. Han er begyndt paa sit store Billede til Foraarsudstillingen."

88

"Du omgaas meget Emils Venner i den sidste Tid. De er dog langt ældre end Du. Jeg forstaar ikke, det kan more dem."

"De morer sig vist netop over min Ungdommelighed, og saa lærer jeg saa meget af at omgaas dem. Du kan tro, Ravns Billede bliver storartet."

"Jeg holder ikke af hans Billeder; de er ofte saa raa. Der er noget oprørsk ved dem, som vækker de slette Lidenskaber hos en."

Carl svarede ikke; han gik hen imod Døren ind til Sønnernes Værelser.

"Aa, vent et Øjeblik Carl. Du har vel ikke saa travlt, og jeg vilde gærne tale lidt med Dig."

Han satte sig i en Stol tæt ved Moderen og skottede mistænksom hen til hende.

Fru Hammer strikkede en Pind færdig, saa lod hun Strikketøjet synke ned i Skødet og saá skarpt paa Carl, saa han slog Øjnene ned.

"Carl, Du burde ikke omgaas Emils Venner saa meget."

"Hvorfor dog ikke, Mo'r?" Han forsøgte at se frejdigt paa hende.

"Emils Venner er ingen Omgang for purt unge Mennesker. Deres Anskuelse er meget for løse."

"Men Emil da?"

"Emil er din Bro'r. Men for Resten véd Du jo godt, hvor meget jeg lider ved hele den Retning, hans Udvikling har taget."

Carl tav. Han bladede forlegen i sin Bog.

"Hvad er det for en Bog, Du dér har?"

"En Roman, jeg har laant af Ravn."

"Hvad hedder den?"

"Niels Lyhne."

"Hvad vil Du læse den Slags Bøger for?"

"Kender Du den, Mo'r? Den skal være saa kønt og alvorligt skrevet."

89

"Den er Løgn som alt det andet fra den Kant."

Og hun strikkede ivrigt et Par Øjeblikke. Pludselig saá hun igen Carl ind i Øjnene, denne Gang saa varmt og bedende, og hun lagde sin Haand paa hans Knæ.

"Carl, siig mig – jeg har længe villet spørge Dig, for der har i den senere Tid kunnet være Grund nok for mig til at ængstes – siig mig, hvordan staar det til med din Tro? Holder Du fast ved Gud?"

Carl søgte at møde Moderens Blik, men det forvirrede ham, og han saá uroligt til Siden.

"Jeg tror det nok, Mo'r!" sagde han ganske lavt.

"Du er ikke sikker altsaa?"

"Under Tiden kan jo Tvivlen komme op; men Mo'r, er det ikke noget, der hænder alle?"

"Jo vist, Barn." Og hendes Haand trykkede fastere mod hans Knæ. "Men saa kæmper man ærligt og med Bøn mod Tvivlen, saa kuer man den ned, Carl, saa river man alt sit ynkelige Hovmod ud, om saa Hjærtet bløder derved; men man søger ikke Tvivlens Bestyrkelse i daarlig Omgang, man flyer ikke Herrens Hus, man læser ikke Vantroens sledske Bøger -"

Men da hun saá, at Carl kun blev koldere ved hendes Ord, rejste hun sig og lagde Armene om hans Hals, og hendes Stemme blev saa blød og bristende:

"Min egen Dreng, jeg skænder jo ikke – jeg blot beder Dig: Slip ikke Herren din Gud, og slip ikke din Mo'r's Formaninger; dem vokser man aldrig fra. Jeg har jo kun Dig tilbage; gik ogsaa Du, saa sad jeg alene med Gud. Gud er naadig, Barn, og god, men ene med ham, altid ene under hans Storheds Tugt – jeg holdt det ikke ud. Og derfor – ikke sandt Carl? – vil vi to holde sammen, vi 90 slipper ham ikke, Haand i Haand vil vi bede ogsaa for din stakkels Bro'r, for Du sagde det jo: Du blot tvivler til Tider, men naar vi hjælpes, Du og jeg, saa bliver det altsammen godt. Tror Du ikke, Carl?"

Han havde forsigtig rejst sig, mens hun talte, og lagt Armen om hendes Liv. Hun holdt stadig sine Hænder om hans Hals, og han havde bøjet sit Hoved ned mod hendes Skulder.

Jo, Mo'r," hviskede han, og hun knugede ham tæt til sig.

Da hun endelig slap ham, var der Taarer i hendes Øjne.

"Gaa saa Carl, og Vorherre være med Dig!"

Hun stod med et Smil om Læberne for at kunne sende ham et glad Nik, naar han vendte sig i Døren, inden den lukkedes, men han skyndte sig igennem den uden at se tilbage.

Hun stod nogle Øjeblikke og stirrede derhen, med Haanden støttet mod Bordet, mens Smilet om hendes Mund langsomt døde hen og Læberne lukkede sig strængt og haardt.

Angsten havde atter grebet hende.

Hun gik hurtig frem og tilbage i Stuen, og alle hendes bange Tanker søgte ud i en Bøn, som hendes Læber mimrede. Men Gud sad saa højt og fjærnt, og hendes Ord faldt tilbage uden Svar. Da jog hendes svare Nød hende til Skrig mod Gud; hun knyttede sine Hænder og tvang ham fra sin Himmel.

Det var jo ogsaa for ham, hun kæmpede. Hans Sag fremfor alt. Men hvorfor sad han da saa kold og rolig, hvorfor vilde han taale, at én for én reves fra ham, naar han dog blot behøvede at strække sin mægtige Haand ud for at holde dem fast? Han maatte jo vide, hvor svag hun var; men hvorfor 91 talte han saa ikke? Blot et Ord, at hun fik Vished, at hun ikke kæmpede alene. Hvorfor var han saa gærrig, han den rige Gud? Det var jo om saa lidt hun bad, og han gav hende det ikke.

Hun sank udmattet om i en Stol med Ansigtet skjult i Hænderne.

Altid var hun dog den samme, aldrig kunde hun lære at vente i Ydmyghed. Herren havde *sin* Tid, og han lod sig ikke tvinge af hendes taabelige Utaalmodighed.

Og det gjorde hende godt at søge Ly i den Tanke, at han, som ledte alt til det bedste, ogsaa vilde tage hendes Sag i sin Varetægt. Herren, hvem hendes Bøn før ikke kunde gribe, gød nu et Pust af sin himmelske

Fred over hendes vankelmodige Sjæl.

Hun rejste sig og gik hen til Bogskabet, der stod tæt henne ved Døren til Emils Værelse. Hun tog deraf "Fra Bønnens Verden", men hun blev staaende med den uopslaaet i Haanden.

Inde fra Sønnens Værelse hørte hun Emils Stemme; han talte ivrigt og indtrængende, men hvad han sagde, kunde hun ikke høre. Alt imellem blandede Carls Stemme sig ind.

Der lagde sig et knugende Tryk over hendes Bryst.

Hvad talte de mon om? Hvorfor var Emil mon saa ivrig?

Aa – hun var en Nar! Atter denne fejge Angst. Der var jo de tusinde Ting, de kunde tale om. Men netop nu, nu ligesom hun havde talt med Carl, og nu mens han plejede at læse!

Og hun blev staaende lyttende uden at kunne høre, bange for at røre sig, med Bogen i Haanden.

92

- - Da Carl fra Dagligstuen kom ind i Emils Værelse, saá han denne sidde ved Skrivebordet og arbejde.

Han standsede tvivlraadig, men satte sig tilsidst i en Stol.

Emil arbejdede stadig uden at lægge Mærke til ham.

"Emil!" sagde han saa endelig.

Det lød saa forknytt, at Broderen hurtigt vendte sig om.

"Hvad er der i Vejen?" spurgte han.

"Har Du Tid, Emil? Jeg vilde saa gjerne tale med Dig."

"Ja, om et Øjeblik. Lad mig blot gøre dette færdigt!"

Der hørtes kun Pennens fine Kradsen paa Papiret; Carl lyttede mod Dagligstuen, ogsaa dér var ganske tyst.

Emil var færdig; han drejede Stolen om henimod Carl og saá paa ham.

"Naa, hvad er der saa?"

"Aa, Emil, jeg er saa ulykkelig." Og han saá saa hjælpeløst fortvivlet ud, at Emil blev ganske bange.

"Men saa siig dog, hvad det er? Er der sket nogen Ulykke? Har Du gjort Gæld, eller hvad er det?"

"Nej – men Emil, det er det med Mo'r."

I samme Nu anede den ældre Broder det hele.

"Hvad har Mo'r sagt? Har hun faaet noget at vide?"

Carl begyndte at fortælle; Emil forstod det saa godt. Det var jo hans egen Historie om igen, blot at Moderen vel nu var endnu mere fortvivlet end den Gang. Og han havde tit og ofte gyst ved Tanken om, at en Dag, før eller senere, maatte denne 93 sidste Fortvivlelse ramme hende. For han havde Dag for Dag set Carl glide mere og mere over til ham og hans Anskuelse, bort fra Moderen. Men han havde sangvinsk haabet paa hendes Blindhed og paa, at Carl endnu skulde være for ung til alvorligt at have klaret sig selv. Nu saá han med dyb Sorg, at Ulykken var truende nær.

"Jeg holder det ikke ud" – sagde Carl, da han var færdig med at fortælle; – "jeg holder det ikke ud Dag efter Dag at rode mig dybere ind i Løgneren. Jeg lyver altid for Mo'r, jeg tør aldrig sige min Mening, og spørger hun mig, maa jeg læmpe og mildne, saa baade hun og jeg lider derved, for hun, naturligvis ogsaa, mærker, at jeg aldrig er ærlig. Altid naar jeg er inde i Stuen hos hende, ser hun saa forskende paa mig; hun stoler ikke mere paa mig, og det er saa forfærdeligt det Komedjespil, at jeg sammen med hende altid er en ganske anden end sammen med Dig og mine Venner. Forleden Dag sagde hun til mig: "Jeg synes, at dit gode Humør helt er borte i den sidste Tid", og jeg *kan* heller ikke være glad, naar jeg er sammen med hende; jeg føler det altid, som om jeg var en Forbryder imod hende. Og det bli'r jeg jo ogsaa, naar jeg evig og altid skal gaa og lyve for hende. Som nu i Dag, da hun spurgte mig, om jeg troede – hvad skulde jeg have sagt?"

"Jeg synes, Du svarede, som Du burde. At Du af og til tvivlede – og ikke sandt Carl, andet er det jo dog i Grunden heller ikke? Du er begyndt at tvivle, men Herregud, hvem véd, om Du derfor vil blive bestyrket i

Tvivlen? Det kan jo godt være, at Du, naar Du bliver ældre, vil mene, at Du havde Uret deri. Naar man er saa ung som Du, skulde det være underligt, om man havde en fuldt udviklet Overbevisning."

94

"Ja, det samme har jeg jo ogsaa søgt at bilde mig ind. Men ser Du, Emil – da jeg var endnu meget yngre end nu, troede jeg, at Religionen kom, naar man blev ældre og fornuftig. For den Gang havde jeg kun det Indtryk af den, at den var kedelig. Saa da jeg for et Par Aar siden gik til Præsten, begyndte det egenlig først at gaa op for mig, at jeg aldrig lærte at blive troende. Præsten talte jo altid til os, som om vi var gamle og forstandige nok til at være alvorlige Kristne. *Min* Alvor, og mange af de andres med, bestod deri, at vi læste op af Katekismus'en bag Præstens Ryg og aldrig nogen Sinde havde Tanke for, at det, at vi skulde konfirmeres, betød noget mere, end at vi skulde have nyt Tøj, og at det gjaldt om at faa Tøjet saa voksent som muligt. Lørdag Aften før Konfirmationen gav Moder mig en Salmebog og sagde, jeg skulde læse nogle af Konfirmationssalmerne. Jeg satte mig hen med Bogen opslaaet og tænkte paa, om jeg monstro fik Sølv- eller Guldur. – Jeg overdriver ikke – jeg husker det altsammen saa tydeligt. Og da Præsten velsignede mig, havde jeg kun den Tanke, at nu ødelagde han min pæne Frisure. Ser Du, som Dreng taler man ikke derom, for saa skammer man sig; man tror, at man er langt værre end sine Kammerater; men bliver man ældre, blot saa gammel som jeg nu, forstaar man, at det, man den Gang tænkte kom af ens Barnagtighed, kom af Mangel paa Tro, Mangel paa Evne dertil. Jeg har aldrig troet, og jeg lærer det ikke. Jeg *kan* det ikke."

Emil havde ladet ham tale; han havde ogsaa saa lidt at sige dertil; kun den Tanke havde han: Mig selv om igen, altid det samme! – Man saa saá han Moderen segne under dette sidste Stød; saa følte han al hendes navnløse Kval, hun, som 95 kun havde de to at leve for. Nej, det *maatte* ikke ske. Carl *maatte* holde ud; hellere *maatte han* dog lide end hun.

Han rykkede sin Stol tæt til Broderens og spurgte:

"Naa, og hvad er det saa din Agt at ville gøre?"

Carl saá op paa ham forundret og lidt skuffet.

"Jeg troede, Du vilde have forstaaet mig, Emil, og at Du vilde have givet mig Ret i, at der kun er ét at gøre: være ærlig mod Mo'r. Det vil jo blive hende haardt straks, naturligvis, men bagefter vil det dog ogsaa være bedst for hende, for jeg kan dog ikke være saadan, at hun slet intet mærker."

"Lad os hellere, Carl, se Sagen lige i Øjnene; det nytter dog ikke nu at ville narre os selv. Sandheden vil, det er desværre altfor sikkert, fuldstændig knuse Mo'r. Gør Dig det klart, og siig mig saa: Kan Du forsvare at sige hende det alt?"

Der kom et lidt bittert Smil om Carls Mund, og han svarede ikke.

Saa vedblev Emil:

"Jeg forstaar, Du synes, det er haardt. Jeg forstaar, at Du kan tænke: han kan sagtens, han, som har gjort sig selv fri for alle Hensyn. Og dog, tror Du, man er saa lykkelig, naar man har sat sig ud over disse Hensyn? Tror Du ikke, jeg ofte føler Mo'rs Sorg som en tung Byrde? Men alligevel forstaar jeg det, og jeg véd, det er drøjt ikke at faa Lov at være sig selv. Men tænk paa Mo'r, paa hende først og fremmest. Tænk paa, hvor hun har klynget sig til Dig som sit eneste Haab! Og om nu ogsaa *det* bristede! – Og saa er der *det*: Du er saa ung endnu, endnu har Livet ikke saa bestemt stillet den Fordring til Dig, at Du skal tage Parti; Du har Lov en Tid endnu at være ventende. Og det, det her gælder om, er fremfor alt at fare med 96 Læmpe, at skyde Afgørelsen lidt ud. En pludselig og skaanselsløs Forklaring kan dræbe Mo'r, en langsom Forbereden vil sikkert tage meget af Brodden. Du selv vil ogsaa staa Dig ved ikke at være for hurtig. Du er i dette Øjeblik sikker paa, at, hvad Du mener i Dag, vil Du ogsaa mene om et Aar og senere; men Du *kan* have taget fejl."

"Nej, Emil, jeg har ikke taget fejl."

"Naa – jeg tror Dig; men alligevel – Du *maa*. Og naar Du føler det som din Pligt, vil Du ogsaa lettere kunne bære det; Usandheden vil ikke tynde Dig som en Brøde, og naar Du saa imens arbejder for et Maal, foreløbig din Eksamen, vil Du ogsaa føle Dig lykkeligere; Du vil ikke spille dine Kræfter paa en vag og usund Melankoli, og Du vil, naar saa endelig Afgørelsen kommer, kunne møde den modnere og bedre rustet end nu. Blot at Du igen faar dit gamle glade Ansigt, vil gøre Mo'r tryggere."

"Men naar jeg nu alligevel ikke magter det –"

... Der blev pludselig Tavshed. Døren til Dagligstuen var gaaet op, og Fru Hammer gik igennem Stuen. Hun saá skarpt og hurtigt paa Sønnerne, og standsede.

"Jeg troede, Du var inde at læse, Carl? Du *maa* ikke forsømme Læsningen."

"Emil og jeg kom til at tale om noget; men jeg skulde ogsaa til at gaa lige nu." Og han rejste sig.

"Ja, gaa kun. Jeg har noget at tale om med Emil."

Da han var gaaet, gik Fruen hen mod Emil, der havde stillet sig med Ryggen mod Skrivebordet.

Hurtigt sagde hun:

"Hvad talte I om, Emil? I saá begge saa ophidsede ud."

97

"Aa, Mo'r, om rent ligegyldige Ting - et Par nye Bøger blandt andet."

"Det er ikke sandt. I talte om Religionen!" Hun havde sit Ansigt helt henne ved hans.

Emil svarede ikke; han stod og saá ned mod Gulvet.

"Ja, jeg anede det jo. Men nu skal jeg sige Dig noget, Emil. Jeg har hidtil altid betragtet det som en stiltiende Aftale mellem os, at Du dog i det mindste afholdt Dig fra at indvirke paa Carl. Det har dog ikke været uden Betænkelighed, at jeg har ladet Jer bo Dør om Dør i samme Hus. Men, som sagt, jeg stolede paa Dig. Men at Du nu ogsaa søger at drage din Bro'r, som ikke er stort mer end et Barn, over til dine falske Lærdomme, som jeg baade afskyer og beklager, - det taaler jeg ikke, Emil. Du selv har valgt at gøre din Mo'r den tungeste Sorg, Du kunde gøre hende. Jeg har tiet dertil. Men hvis nu Meningens skal være, at Du vil aabne en Kamp mod mig, din Mo'r, om ham, som er den eneste, jeg har tilbage, den eneste - saa skal Du vide, at jeg taaler det ikke. -

- Saa svar dog, Emil, svar! Eller betyder din Tavshed, at jeg har Ret?"

"Jeg har jo talt, men Du tror mig ikke."

"Nej, jeg tror Dig ikke, for jeg er ikke blind."

Men at Du vilde dynges ogsaa det til alt det andet, jeg havde ikke kunnet tro det. Men nu ser jeg det jo! Alt har Du ment at kunne byde din Mo'r, intet har Du skaanet mig for; Du regner mig for intet, for en overflødig Ting, som man sparker saa længe, til man faar den bort. *Har* Du villet ramme mig, saa har Du ramt mig godt - aa, den Triumf skal Du dog have, at din Mo'r vaander sig under dit Slag -"

Hun standsede og stirrede mod Døren.

98

Dér stod Carl, hvid som Kalk, med funklende Øjne.

"Nej, Mo'r - nu er det gaaet vidt nok. Nu taaler jeg det ikke. Vil Emil ikke tale, saa vil jeg!"

"Du taler ikke, Carl!" Det kom lynsnart fra Emil.

"Jo, jeg taler. Jeg vil tale."

"Du skal ikke høre ham, Mo'r. Bryd Dig ikke om, hvad han siger -"

Fru Hammer var gaaet et Par Skridt tilbage; hun greb efter en Stol.

"Jo, tal Carl," hviskede hun. -

"Ja, det var blot det, jeg vilde sige Dig, Mo'r, at naar Du tror, at Emil vil forlokke mig, saa tager Du fejl. Emil talte *din* Sag tværtimod. Han bad mig lyve for Dig. Men nu kan jeg det ikke. Jeg mener som Emil."

Hun stod som lammet under hans Ord. Øjnene flakkede uroligt fra den ene til den anden. Saa med ét greb al Vishedens Rædsel hende, og hun sukkede et klagende Skrig, fo'r hen til Carl, greb ham og ruskede ham for at holde ham fast, forstenedes ved hans Blik, famlede efter Emil og faldt ned foran Carl, med Hænderne flade mod hans Bryst.

Alt i et Nu.

Graaden rystede hendes Legeme, og mens hun tungt sank sammen, stønnede hun: "Gud, aa Gud - min Gud!"